

Vakonderdeel:

TAALBESCHOUWING: BEPALINGEN

Doelen

- Verdiepen van de beweeglijkheid van zinnen.
- Onderscheiden van nodige en bijkomende informatieve delen.
- Zinnen inkorten en langer maken.

Materiaal

- Werkboek pag. 122–123

Lesverloop

1 Instap

Neem het werkboek en laat de leerlingen de linkse tekst lezen. Laat de leerlingen inhoudelijk reageren:

- Zou dat voor jou een droomjob zijn?
- Wat denk je dat er moeilijk is aan die job?
- Wat zou je missen?

2 Kern

2.1 Leerfase

Laat de leerlingen de rechtse tekst ook lezen. Stel de volgende vragen:

- Welke verschillen zien jullie? (de tekst mist bepaalde delen).
- Zijn de zinnen nog juist? (ja).
- Hebben we die informatie nodig? (eigenlijk wel).

De leerlingen stellen vast dat de zinnen correct zijn opgebouwd, maar dat er belangrijke informatie ontbreekt.

Er zijn zinsdelen die ons meer informatie geven, maar die je eigenlijk kunt weglaten. Andere zinsdelen kun je niet weglaten.

Noteer de zin op het bord:

“De elektriciens en de loodgieter moeten gaan werken op de Zuidpool.”

Wat kan je met deze zin doen?

- Delen verplaatsen (Op de Zuidpool moeten de elektriciens en de loodgieter gaan werken.)
- Ombouwen tot een vraag/bevel
- Veranderen van de tijd
- **Delen toevoegen (meer informatie)**
- **Delen verwijderen (minder informatie)**

Laat de leerlingen de zin uitbreiden.

2.2 Oefenfase

De leerlingen werken in groepjes van 4. Leerling A noteert een korte zin over het werk van de loodgieter en de elektriciens. De anderen oordelen of de zin correct gebouwd is. Leerling B kopieert de zin, met een aanvulling, een verrijking. De andere oordelen over de correctheid van de zin. Ook leerlingen C en D vullen de zin verder aan.

Alle D-leerlingen noteren hun zin op het bord. Stel voor elke zin een aantal vragen:

- Wat is het onderwerp?
- Zijn er delen die kunnen worden weggelaten?

WB oefening 2

Individueel: de leerlingen proberen een mooie zin te bouwen. Geef ook inhoudelijk feedback.

3 Afsluiter

Elke leerling zoekt in het lokaal naar dingen die je kunt weglaten (op muurkrantjes, affiches, posters...)

Vakonderdeel:

TAALBESCHOUWING:

Noot:

De term 'zinsdeelstuk' moet niet worden aangeleerd. De begrippen 'zinsdeel' en 'woordgroep' zijn wel te kennen.

Doelen

- Herkennen en benoemen van onderwerp en persoonsvorm.
- Herkennen van noodzakelijke en niet-noodzakelijke zinsdelen.
- Gebruiken van termen als zender, ontvanger, bedoeling en namen van zinsdelen.

Materiaal

- Werkboek pag. 134–135

Lesverloop

4 Instap

Lees met de leerlingen de tekst 'Ondergewaaid leger gevonden' (WB X). Bespreek kort de inhoud. Schrijf de volgende zin op het bord. "Archeologen hebben een leger opgegraven".

Onderzoek de zin samen met de leerlingen.

- Wie zegt, doet iets?
- Wat is het onderwerp?
- Wat wordt er over de archeologen gezegd?
- Kunnen we deze zin begrijpen?

5 Kern

5.1 Leerfase

Bespreek met de leerlingen dat de woorden 'Italiaanse', in de westelijke Sahara en 'eeuwenoud' bijkomende informatie geven.

Behandel nog één of meer zinnen op dezelfde manier. Vertrek van korte zinnen die worden uitgebreid met bijkomende informatie. Bespreek telkens wat we nu meer weten en of het gaat om een zinsdeel dat aangeeft waar, wanneer, hoe iets gebeurt, ofwel of we meer informatie krijgen over personen of dingen.

De uitbreidingen kunnen zowel een zinsdeel zijn als een uitbreiding van een zinsdeel.

5.2 Oefenfase

Oefening 1: Leerlingen duiden zinsdelen of woordgroep aan in de tekst die iets meer zeggen over waar, wanneer of hoe iets gebeurt. Maak deze oefening klassikaal.

Oefening 2: leerlingen vullen de zinsdelen in op de juiste plaats. Benadruk de 'meer-informatie' die deze zinsdelen opleveren. Het is belangrijk dat de leerlingen aanvoelen dat een zender zich door toevoeging van die extra zinsdelen scherper, nauwkeuriger uitdrukt.

Oefening 3: Laat de creativiteit de vrije loop. Benadruk dat bepalingen een tekst aangenamer maken en meer appeleren aan de lezer.

6 Afsluiter

Bespreek wat in deze les werd geleerd:

- Zinnen kunnen kort of uitgebreid zijn.
- Korte zinnen bevatten weinig informatie.
- Sommige zinsdelen zeggen meer over waar, wanneer of hoe iets gebeurt.

Vakonderdeel:

TAALBESCHOUWING: WOORDENSCHAT

Noot

Sommige woordenboeken geven weinig of geen verklaringen van spreekwoorden en zegswijzen. Voor deze les kunnen de leerlingen in groepjes van drie of vier samenwerken. Vraag ze om woordenboeken van thuis mee te brengen of zorg er zelf voor.

Je kunt uiteraard ook spreekwoordenboeken voorzien.

Doelen

- De sleutelwoorden in een uitdrukking of spreekwoord aanduiden.
- Bij gegeven sleutelwoorden één of meer uitdrukkingen met hun betekenis opzoeken in het woordenboek.
- Op basis van sleutelwoorden de betekenis van een uitdrukking of een spreekwoord vlug terugvinden in een woordenboek.

Materiaal

- Woordenboeken
- Werkboek pag. 136–138
- Kopieerblad 153–154

Lesverloop

1 Introductie – Motivatie

Toon kopieerblad 153 en laat de leerlingen de tekeningen beschrijven.

Laat de leerlingen ze samenvatten met één of twee sleutelwoorden.

Verduidelijk dat het om getekende spreekwoorden gaat.

Stel de vragen:

- Welk spreekwoord is dit?
- Hoe ben je erachter gekomen? (o.a. opzoeken in het woordenboek, d.m.v. sleutelwoorden)

2 Kern

2.1 Leerfase

Laat de leerlingen het woord 'hart' opzoeken in het woordenboek.

Wijs nog even op de strategie om vlug een woord terug te vinden: plaats van de beginletter in het alfabet, gebruik van trefwoorden.

Laat de betekenissen voorlezen.

Laat daarna de zegswijzen met hun betekenissen voorlezen. Sommige daarvan zullen de leerlingen herkennen uit vorige lessen.

Verwijs zo mogelijk naar het verschil tussen spreekwoorden en zegswijzen.

Een **zegswijze** is een sprekende manier van zeggen, een vaste, veelgebruikte uitdrukking. Ze past zich soepel in de zin aan.

Een **spreekwoord** is een gezegde waarin een wijze les of waarheid, soms in rijm, wordt uitgedrukt. Het is eenvormig, versteend, geijkt.

Bijvoorbeeld: De appel valt niet ver van de boom.

Schrijf dit spreekwoord op het bord. Vraag naar de betekenis. Vraag hoe we de betekenis van dit spreekwoord kunnen opzoeken in het woordenboek.

Sommige leerlingen bedenken zelf dat je dan moet zoeken bij een belangrijk woord uit het spreekwoord. Gebruik de term 'sleutelwoord'. Laat de sleutelwoorden (appel, boom) uit het spreekwoord noemen.

Verdeel de klas in twee groepen. De ene groep zoekt bij 'appel', de andere bij 'boom'. Bespreek de resultaten van het opzoekingswerk. Laat ook de andere zegswijzen en spreekwoorden bij 'appel' en 'boom' lezen met hun betekenis.

Kom samen met de leerlingen tot enkele besluiten.

- De betekenis van zegswijzen en spreekwoorden kun je veelal terugvinden in een woordenboek.
- Eerst zoek je een sleutelwoord. Dat is het woord waarvan je denkt dat het het belangrijkste woord is in de zegswijze of het spreekwoord. Soms zijn er meer sleutelwoorden.
- Dan zoek je in het woordenboek of je de uitdrukking bij het sleutelwoord terugvindt. Soms zul je dus op twee of meer plaatsen moeten zoeken.

2.2 Oefenfase

Oefening 1: Laat de leerlingen deze oefening individueel oplossen. Bij de bespreking komen verschillende zegswijzen en spreekwoorden aan bod. Je hebt hier ook de kans om nog even in te gaan op het verschil tussen letterlijk en figuurlijk taalgebruik.

Oefening 2: De leerlingen duiden eerst de sleutelwoorden aan. Terwijl ze aan het werk zijn, kun je rondlopen en zo nodig wat ondersteuning geven. Bij de bespreking laat je vergelijken welke sleutelwoorden de leerlingen hadden aangeduid en bij welk(e) woord(en) ze de zegswijze uiteindelijk vonden. Zo worden ze vaardiger in het herkennen van sleutelwoorden. Laat vaststellen dat de meeste sleutelwoorden zelfstandige naamwoorden zijn.

Oefening 3: Verken de oefening samen met de leerlingen. Laat ze die dan met twee of in groepen oplossen. Bespreek de oefening klassikaal. Het is boeiend en relativerend om te ontdekken dat uitdrukkingen en spreekwoorden elkaar soms tegenspreken. Leerlingen en volwassenen menen soms dat spreekwoorden grote volkswaarheden zijn. Dat is echter betrekkelijk. Misschien vinden de leerlingen nog wel andere zegswijzen die elkaars tegengestelde zijn. Oefen de betekenis van de zegswijzen in.

Oefening 4: Deze oefening is voor de vlugge leerlingen of als huistaak. Laat de leerlingen in ieder geval deze werkjes achteraf lezen.

3 Slot

De leerlingen verwoorden op hun niveau dat je in het woordenboek de betekenis van zegswijzen en spreekwoorden kunt opzoeken. Daarvoor zoek je bij het sleutelwoord.